

Stručni članak

Primljeno 12. 9. 2020, prihvaćeno za objavljivanje 19. 10. 2020.

Aida Teljigović, MA

aida.teljigovic@gmail.com

Prof. dr. sc. Amina Pehlić

Islamski pedagoški fakultet Univerziteta u Zenici

amina.pehlic@gmail.com

KVALITET ODGAJATELJEVIH AKTIVNOSTI USMJERENIH NA PODSTICANJE PRAVILNOG GOVORNO-JEZIČKOG RAZVOJA DJECE U VRTIĆU

Sažetak

U radu se pošlo od činjenice da je podsticanje pravilnog govorno-jezičkog razvoja bitno za cjelokupni razvoj djeteta. Ustanovljeno je da postoje brojni načini i aktivnosti za podsticanje govorno-jezičkog razvoja koje odgajatelji mogu koristiti u svom radu.

Cilj ovog istraživanja bio je da se ispitaju stavovi odgajatelja o kvalitetu njihovih aktivnosti usmjerenih na podsticanje pravilnog govorno-jezičkog razvoja djece. Postavljena je hipoteza da odgajatelji svojim aktivnostima podstiču pravilan govorno-jezički razvoj djece, ali da u njihovim aktivnostima postoje i sadržaji koji destimuliraju pravilan govorno-jezički razvoj.

Od istraživačkih metoda korišten je deskriptivno-analitički servej metod, a od tehnika anketiranja. Od istraživačkih instrumenata korišten je Anketni upitnik za odgajatelje koji je kreiran za potrebe ovog istraživanja. Uzorak odgajatelja činilo je 27 odgajatelja JU „Predškolski odgoj i obrazovanje Zenica“ u Zenici.

Rezultati istraživanja pokazali su da odgajatelji u velikoj mjeri provode aktivnosti usmjerene na podsticanje pravilnog govorno-jezičkog razvoja. Međutim, rezultati istraživanja njihovih stavova o aktivnostima usmjerenim na stimuliranje i destimuliranje pravilnog govorno-jezičkog razvoja pokazali su kako, ipak, postoje određene situacije kada pojedini odgajatelji provode i aktivnosti usmjerene na destimuliranje pravilnog govorno-jezičkog razvoja.

Ključne riječi: aktivnosti odgajatelja, govorno-jezički razvoj, komunikacija, govorne igre.

UVOD

Pravilan govorno-jezički razvoj djece može se podsticati na različite načine. Pri tome treba obratiti pažnju na sve faktore koji utječu na razvoj govora i jezika. Radomir Matić (1986: 41–44) izdvaja dvije vrste faktora: unutrašnje (nalaze se u samom djetetu) i spoljašnje (djeluju iz spoljašnje sredine – sredinski).

Kao unutrašnje faktore utjecaja Matić navodi: opće zdravstveno stanje djeteta (posebno stanje govornih organa), sluh i vid djeteta, inteligenciju, spol, ljevorukost (desnorukost / objerukost); a kao spoljašnje: porodičnu sredinu (prije svega utjecaj majke), medije (televizija, internet), bilingvizam, vrtić (kasnije škola).

Uloga odgajatelja u podsticanju pravilnog govorno-jezičkog razvoja djece – odgajatelj kao partner u govornoj komunikaciji

Matić (1986: 44–47) ističe ulogu odgajatelja kao partnera u govornoj komunikaciji s djecom u predškolskoj ustanovi. U prvoj godini života u komunikaciji s djetetom (u jaslicama) odgajatelj treba koristiti prije svega pokret tijela (mimiku, gestove), što treba popratiti govorom, koji treba da bude poput majčinskog govora (pun ljubavi, nježnosti, topline), s tim da to ne treba da bude tepanje. Naime, odgajatelj treba da bude govorni uzor djetetu, da govori jezički ispravno, jasno i razgovijetno. Također, ukoliko dijete pogriješi u govoru, ne treba ga na kritički način ispravljati (*To se ne kaže tako, To nije pravilno, Reci to pravilno* i sl.), već će riječ ili rečenicu koju je dijete pogrešno upotrijebilo, ponoviti na pravilan način, razgovijetno i tako svaki put nenametljivo djetetu nuditi ispravan govorni model. U suprotnom može se izazvati osjećaj stida kod djeteta i potisnuti dječija želja za komunikacijom.

Matić također ističe kako nije dobro da odgajatelj u radu s djecom oponaša nepravilan govor (npr. koristeći igrovna sredstva, lutke i sl.), kao što je unjkanje (govor kroz nos), zamuckivanje, tepanje i sl., jer djeca veoma brzo nauče oponašati takav govor i onda treba raditi na njegovom ispravljanju.

Pošto se govor uči putem komunikacije, bilo koja planirana, ali isto tako i svakodnevna aktivnost koja se odvija u predškolskoj ustanovi može biti prilika za rad na podsticanju govorno-jezičkog razvoja djece, pri kojoj će odgajatelj primjenjivati odgovarajuće

aktivnosti i postupke, kojima će podsticati ovaj razvoj i komunikacijske vještine djece.

Popović (1998: 29) ističe kako djeca imaju potrebu da pričaju, da pitaju, komentarišu, uvijek imaju šta da kažu osim ako ih sredina ne odvrati od te namjere – i to svojim nedostatkom interesovanja, nedovoljnim trudom da se razumije ono što dijete želi reći ili nedostatkom vremena da se čuje dječije razmišljanje, pitanje i da se dâ odgovor.

Da bi se podstakla dječija želja za komunikacijom, bitno je da predškolska ustanova bude mjesto u kojem će se djeca osjećati prirodno. Popović (1998: 29–34) navodi nekoliko savjeta o uslovima koje je bitno obezbijediti za podsticanje pravilnog govorno-jezičkog razvoja i komunikacijskih vještina djece u vrtiću:

1. Treba oblikovati govornu situaciju tako da dijete bude podstaknuto da eksplicitno izrazi svoju potrebu

Npr. dijete koje stoji pored odgajateljice i čeka (sa ili bez gestikulacije) da mu ona pomogne oko obuvanja obuće, treba podstaknuti na govor pitanjem: *Šta želiš da uradim? Možeš li mi to reći?*

2. Treba obratiti pažnju na događaje, osobe i predmete za koje dijete pokazuje interesovanje i njih uklopiti u rad s uzrasnom grupom

Npr. dijete može pokazivati posebno interesovanje za: a) neke događaje, poput kupanja u moru, padanja pahuljica, kupovine igračkica i sl.; b) za iskustva povezana s određenim osobama (prijatelj, brat, sestra, mama) ili predmetima (određena lutka, auto) – zato rad s uzrasnom grupom uvijek treba povezati s ličnim iskustvom djece.

3. Treba obratiti pažnju na dječiju inicijativu u komunikaciji

Od velikog je značaja da se djetetu uvijek dâ odgovor, tj. da se pokaže interes da se razumije dječija želja. Nije uvijek lahko razumjeti šta dijete želi reći, zato odgajateljica može postaviti pitanje: *Na šta misliš kad kažeš...?, Šta je to?* i sl.

Ukoliko dijete u nezgodnom trenutku želi da uspostavi komunikaciju, bitno je da mu odgajateljica dâ do znanja da je primila poruku, ali da nije odgovarajuće vrijeme da se razgovara o tome (npr. reći će: *To je interesantno, ali sad ne možemo o tome razgovarati, jer moram da..., a ako želiš, možemo kasnije o tome pričati*).

4. Treba nastojati da dijete razumije ono što mu se govori:

- *Treba koristiti jasan i precizan govor.* Jezik koji dijete izgrađuje zavisi od jezika koji sluša, stoga odrasla osoba koja koristi „djetinjast“ govor nije dobar govorni uzor. Naime, bez obzira iz kakve sredine dijete potječe, ono treba biti izloženo različitim modelima jezika, kako bi otkrilo sve njegove mogućnosti, a između njih će izabrati ono što njemu odgovara.
- *Treba vezivati govor za aktivnost.* Kad se djetetu nešto objašnjava, treba vezati govor za aktivnost, npr. demonstrirati to što se objašnjava, ilustrirati, koristiti radno-igrovna sredstva. Također, kad dijete treba nešto da objasni, dobro je da to bude popraćeno aktivnošću – dok izvodi aktivnost, ujedno objašnjava, jer mu je lakše objasniti dok to proživljava, nego prije ili poslije. Inače, šta god da radi, odgajatelj treba po mogućnosti popratiti govorom kako bi dijete bilo u prilici da sluša i usvaja govorne modele.
- *Treba preformulisati poruku koju dijete ne razumije.* Nekad je dovoljno dodatno objasniti jednu riječ ili drugačije oblikovati rečenicu.

Isti autor navodi i niz postupaka koje odgajatelj treba primjenjivati kad radi s djecom koja *malo* govore (ili uopće ne govore), s djecom koju je *teško razumjeti* i s djecom koja *mucaju* (Popović, 1998: 35–46).

Djeca koja *malo govore* (ili uopće ne govore) ne koriste verbalni govor kako bi izrazila svoje zahtjeve, prenijela poruku i sl., tj. nisu razvila sposobnost za funkcionalnu upotrebu govora. Ovakvu djecu nije teško uočiti, npr. dijete stoji pored obuće i gleda u odgajateljicu čekajući da mu pomogne da se obuče. Pri tome može koristiti i gestikulaciju kako bi navelo odgajateljicu šta treba da uradi, ali neće samo verbalizirati govor. Naime, dijete podstiče odraslog da govori umjesto njega.

Djeca koja *loše govore*, koju je *teško razumjeti* imaju sposobnost za funkcionalnu upotrebu jezika, ali njihov govor je teško razumljiv – zbog neadekvatnog izgovora ili zbog neadekvatne strukture rečenice. Važno je razlikovati djecu koja pripadaju ovom tipu, a koja zaostaju u govoru, od djece koja imaju

govorni poremećaj, jer sa djecom koja imaju govorni poremećaj treba da radi i odgovarajući stručnjak.

Odgojni postupci primjereni djeci koja malo ili loše govore

Kada je riječ o odgojnom postupku primjerenom djeci koja *malo govore* ili koja *loše govore* radi se o jedinstvenom postupku, koji je opisan kroz etape kako bi se lakše prikazao. Odgajatelj treba:

1. *pokazati zainteresovanost za dijete koje započinje komunikaciju*

Prvi korak jeste pokazati zainteresovanost za ono što nam dijete želi poručiti, bilo da ono verbalizira ili ne verbalizira poruku.

Odgajateljica se okreće djetetu, gleda ga i smješi mu se – mimikom pokazuje da je zainteresovana za dijete i njegovu namjeru i na taj način podstiče dijete da nastavi interakciju koju je započelo.

2. *ponuditi djetetu odgovarajući model iskaza*

Ako dijete, npr., pokaže prstom na neki predmet (auto) u namjeri da ga dobije i kaže: *Daj!*, odgajateljica će ponuditi odgovarajući model iskaza: *Daj auto*. Ako dijete to ponovi, znači da je razumjelo namjeru odgajateljice da treba da ponovi rečenicu.

3. *podsticati dijete da imitira model*

Ako dijete ne imitira odgajateljicu, ona mu postavlja pitanje: *Šta je to?*

4. *potvrditi tačnost dječijeg odgovora*

Ako dijete odgovori: *To je auto*, odgajateljica potvrđuje tačnost odgovora: *Tako je, to je auto*.

Ako dijete ne odgovara, onda odgajateljica odgovara umjesto njega: *To je auto*. Tako djetetu nudi model iskaza i na kraju mu daje auto.

Ovaj niz odgojnih postupaka treba da je prijatan za dijete, bez razvijanja osjećaja da se od njega očekuje da mora odgovoriti. Odgajateljica će po vlastitoj intuiciji zaključivati kad je primjereni da primjenjuje ove postupke i tad će ih primjenjivati, na prirodan i nenametljiv način, a cilj je da se dijete podstakne da komunicira.

Odgojni postupci primjereni djeci koja mucaju

Uloga odgajateljice u odnosu na dijete koje ne govori tečno sastoji se u prevenciji i ublažavanju problema.

Dok govori takvo dijete, odgajateljica *treba*: da gleda u njega; da ga pažljivo sluša, sa interesovanjem; da mu se obraća mirno, jednostavnim riječima; da mu dopusti da izrazi svoje emocije, da ne požuruje njegov govor i da razvije kod djeteta osjećanje da ono ima razumijevanje i podršku s njene strane.

U isto vrijeme, odgajateljica *ne treba*: prekidati dijete u govoru; grditi ga što muca, što ponavlja neke dijelove i ne treba ispravljati njegove greške u govoru.

U radu na podsticanju pravilnog govorno-jezičkog razvoja, u okviru usmjerenih aktivnosti, ali i izvan njih, pri svakodnevnim aktivnostima koje se odvijaju u predškolskoj ustanovi, odgajatelj može primjenjivati različite vrste govornih igara.

Govorne igre u funkciji podsticanja pravilnog govorno-jezičkog razvoja djece

Matić (1986: 123) definira govorne igre kao igre glasovima, riječima, izrazima i rečenicama, igre pričanja, igre građenja stihova i pripovjedaka ili pjesama srodnih vrsta, a dijeli ih na: fonološke igre, leksičke igre, sintaksičke igre, poslovice, zagonetke, brojalice, redalice, brzalice itd.

Fonološke govorne igre su igre glasovima, slogovima i dijelovima riječi imitacijom raznovrsnih šumova i zvukova prirode, glasanja ptica i javljanja životinja. Igre glasovima koriste se i za govorno stvaralaštvo. Tada se uz radno-igrovna sredstva stvara zaplet koji djeca oživljavaju u govorno stvaralačko pričanje, npr., vrabac traži svoje roditelje i pri tome se oglašava sa *dživ-čiv-živ*, a ostale životinje sa *ku-ku*, *kvar-kvar*, *gra-kra*, *kre-kre*, *mu-mu*, *zu-zu*, *au-vau*, *frke-frr*, *keo-keo* itd. Ovakve stvaralačke igre glasovima koriste se za vježbe artikulacije glasova, horskim i individualnim izgovaranjem (Matić, 1986: 131).

Leksičke govorne igre su igre riječima kojima, između ostalog, vježbamo diskriminaciju značenja riječi i artikulaciju glasova. Mogu se izvoditi korištenjem sadržaja neke pjesmice ili izmišljanjem priče u kojima se nalaze odgovarajuće riječi za ono što želimo vježbati kod djece. U leksičke govorne igra spadaju i

brojalice, redalice, brzalice, poslovice i zagonetke. Kao leksičke govorne igre mogu se koristiti igre poput ovih: *Kakav sve može da bude snijeg, rijeka, drvo, čovjek...*; *Ko sve pliva, leti, hoda, trči...*; *Šta je sve crveno, plavo, zeleno...*; *Šta sve radi vjetar, kiša, sunce, dijete...* itd. (Matić, 1986: 144–145).

U radu na razvoju govora centralno mjesto zauzima rad na rječniku djece i to je jedan osnovnih zadataka, jer se riječ koristi kao polazna osnova rada na diskriminaciji i artikulaciji glasova, na razvijanju dječije rečenice i drugih komponenata i osobina dobrog govorenja. Da bismo mogli reći da je dijete usvojilo novu riječ, kao prvo mora da je razumije nakon što je čuje, da je može ponoviti, da je u govoru može približno upotrijebiti ili da višeznačnu riječ može svesti na njeno adekvatno značenje (Matić, 1986: 24).

Sintaksičke govorne igre su igre pričanja i mogu se izvoditi na različite načine. Odlične su za razvoj rečenice kod djece. Mogu se koristiti igre kao što su: *Kaži nešto o svom drugu*; *Nastavi započetu priču*; *Mijenjamo sadržaj poznate priče* (ili njene likove); *Kaži pogrešno da ispadne smiješno*; *Izmišljamo suprotno* i sl. Bilo da djeca međusobno razgovaraju ili da odrasla osoba s njima razgovara, ona spontano vježbaju svoju rečenicu. Rečenica se, kao i sve drugo u govoru najbolje vježba kada se govori, a ne samo kada se sluša (Matić, 1986: 151). Stoga se odgajatelj treba truditi da aktivira djecu da verbalno učestvuju u komunikaciji. Djeca najbolje vježbaju upotrebu svih vrsta rečenica, i po značenju i po strukturi, kad izvode razne improvizacije i dramatizacije (pri čemu koriste igrovna sredstva, lutke, sjenke i sl.), kad prepričavaju nešto ili kada sama pričaju (stvarno i stvaralačko pričanje).

Brojne su prednosti korištenja govornih igara u radu na govorno-jezičkom razvoju djece, npr.: 1. mogu se koristiti na svakom mjestu i u svako vrijeme (a ne samo u usmjerenim aktivnostima) 2. prikladne su za zabavu u prevoznim sredstvima za vrijeme putovanja, 3. nisu potrebne posebne pripreme odgajatelja, a ni djece, 4. za njihovo izvođenje nisu neophodna radno-igrovna sredstva, mada se mogu koristiti, 5. pomoću njih djeca spontano vježbaju osnovne elemente govora (glasove, riječi, rečenice), komponente govora i osobine dobrog govorenja, 7. prikladne su za korištenje za bilo koju oblast govorno-jezičkog razvoja, 8. djeca ih vole zbog spoja riječi, pokreta i ritma u jednu cjelinu itd. (Matić, 1986: 123).

Ilona Posokhova (2008 i 2009) navodi nekoliko vrsta igara koje pospješuju pravilan govorno-jezičko razvoju, kao što su: igre za razvoj slušne pažnje, igre za razvoj govornog sluha, igre za razvoj fonematske percepcije, igre za razvoj govornih organa, igre za razvoj fiziološkog i govornog disanja, igre za razvoj glasa, igre za razvoj fine motorike prstiju, te igre sitnim predmetima (Posokhova, 2008: 107–116; Posokhova, 2009: 49–63).

Različite vrste govornih igara za podsticanje govorno-jezičkog razvoja odgajatelji mogu pronaći i u tekstovima drugih autora (Roleller-Halačev, 1983: 52–82; Herljević i Posokhova, 2007; Čudina-Obradović, 1996; Pjanić, 2006: 141–176).

Odgajatelj radi na podsticanju pravilnog govorno-jezičkog razvoja djece i tako što ciljano prati govor svakog djeteta, odnosno ispituje jezički status djece (ispitivanje artikulacije i diskriminacije glasova, ispitivanje rječnika i rečenice) uočava govorne greške i zaključuje da li se radi o greškama koje su dio urednog govorno-jezičkog razvoja ili dolazi do njihovog prerastanja u govorni poremećaj (Matić, 1986: 257–282; Vasić, 2000: 80–146). Na osnovu svojih zapažanja odlučuje da li je vrijeme da skrene pažnju drugih stručnjaka na govor pojedinog djeteta, odnosno da li je vrijeme da porazgovara s roditeljima, kako bi oni poduzeli dalje mjere.

I na kraju, u kontekstu potrebe osvrta na dosadašnje relevantne istraživačke spoznaje, ustanovili smo na temelju uvida u nama dostupne izvore da nema istraživanja koja su se fokusirano bavila kvalitetom aktivnosti odgajatelja usmjerenih na podsticanje pravilnog govorno-jezičkog razvoja djece.

METOD

Cilj ovog istraživanja bio je da se ispituju stavovi odgajatelja o kvalitetu njihovih aktivnosti usmjerenih na podsticanje pravilnog govorno-jezičkog razvoja djece.

Hipoteza: *Pretpostavljamo da odgajatelji svojim aktivnostima podstiču pravilan govorno-jezički razvoj djece, ali da u njihovim aktivnostima postoje i sadržaji koji destimuliraju pravilan govorno-jezički razvoj.*

Od istraživačkih metoda korišten je deskriptivno-analitički servej metod (Mužić, 1999; Fajgelj, 2004; Suzić, 2007) – u

prikupljanju, obradi, analizi i interpretaciji stavova odgajatelja; a od tehnika anketiranja u terenskom istraživanju.

Od istraživačkih instrumenata korišten je *Anketni upitnik za odgajatelje*, koji je kreiran za potrebe ovog istraživanja. Prvi dio odnosio se na sociodemografske varijable: spol, dob, dužinu radnog staža u vrtiću, stručnu spremu, u kojoj mjeri podstiču pravilan govorno-jezički razvoj djeteta, te u kojoj mjeri sebe smatraju educiranim za pravilan govorno-jezički razvoj djeteta.

Drugi dio upitnika činila je 21 tvrdnja, koje su se odnosile na aktivnosti odgajatelja usmjerene na govorno-jezički razvoj djece. Primjer ajtema: *Odgajatelj kao dobar govorni uzor vrlo je bitan za pravilan govorno-jezički razvoj djeteta*. Zadatak odgajatelja bio je da na petostepenoj skali Likertovog tipa zaokruže jedan od brojeva koji označavaju njihov stav o nivou zastupljenosti pojedine aktivnosti u njihovoj praksi: 1) nikad, 2) gotovo nikad, 3) rijetko, 4) često, 5) uvijek.

Provjerili smo pouzdanost instrumenta i koeficijent pouzdanosti Cronbach's Alpha na našem uzorku bio je $\alpha = 0,69$.

Uzorak odgajatelja činilo je 27 odgajatelja JU „Predškolski odgoj i obrazovanje Zenica.” Svi su ženskog spola i rade u srednjim (djeca 2–4 godine) i starijim (4–6 godina) vrtićkim grupama.

REZULTATI I DISKUSIJA

Prije nego što se pristupilo definiranju odnosa između izabranih istraživačkih varijabli, utvrđeni su osnovni statistički parametri i parametri deskriptivne statistike, a potom i distribucija rezultata dobijenih na skalama izabranih istraživačkih varijabli. U tabeli koja slijedi predstavljene su ostvarene prosječne vrijednosti za sve izabrane istraživačke varijable.

U tabeli 1 vidljive su ostvarene prosječne vrijednosti i standardne devijacije unutar izabranih istraživačkih varijabli.

Iz uvida u aritmetičke sredine vidljivo je da odgajatelji vrlo visokim ocjenjuju nivo utjecaja odgajatelja na pravilan govorno-jezički razvoj djeteta (AS=4,41), te nivo educiranosti za pravilan govorno-jezički razvoj djeteta (AS=4,52).

Tabela 1.

Osnovni statistički parametri i parametri deskriptivne statistike utvrđeni pri ispitivanju izabranih istraživačkih varijabli

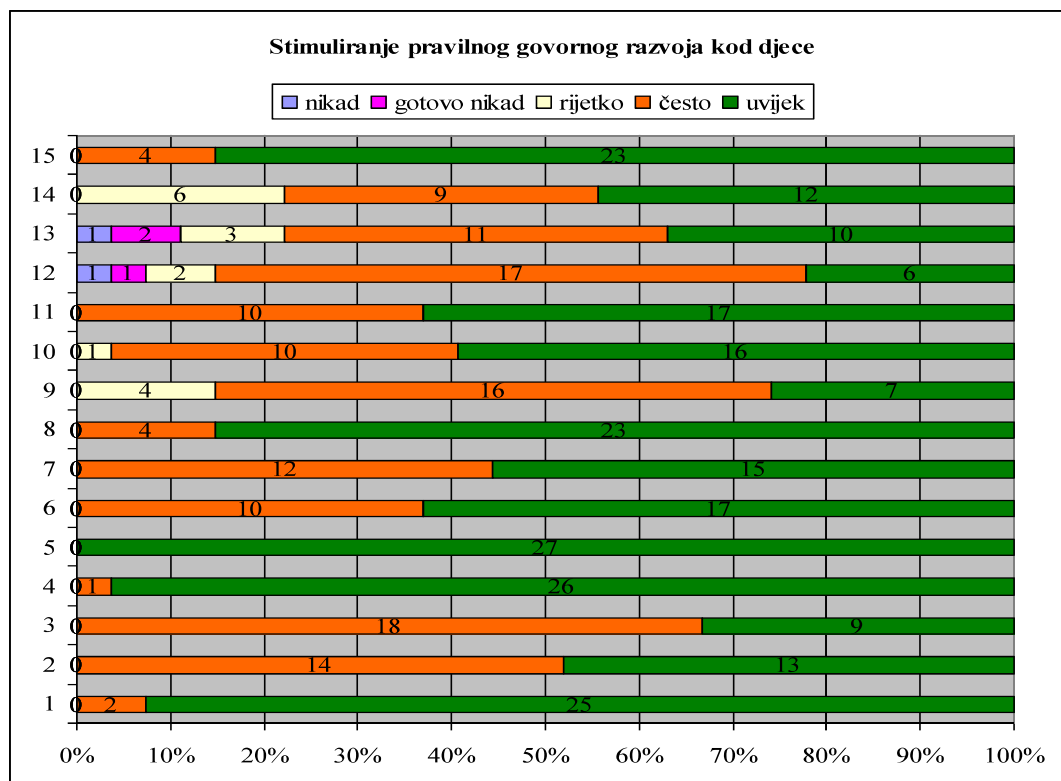
Descriptive Statistics	N	Mini	Max	Aritmetička sredina	Standardna devijacija
Nivo utjecaja odgajatelja na pravilan govorno-jezički razvoj djeteta	27	3	5	4,41	0,64
Nivo educiranosti za pravilan govorno-jezički razvoj djeteta	27	3	5	4,52	0,58
Stimuliranje pravilnog govorno-jezičkog razvoja kod djece	27	57,00	70,00	63,52	3,86
Destimuliranje pravilnog govorno-jezičkog razvoja kod djece	27	12,00	26,00	15,97	3,37
Valid N (listwise)	27				

Aktivnosti koje stimuliraju i destimuliraju pravilan govorno-jezički razvoj djece

Cilj ovog istraživanja bio je da se ispituju stavovi odgajatelja o kvalitetu njihovih aktivnosti usmjerenih na podsticanje pravilnog govorno-jezičkog razvoja djece. Slijedi analiza i interpretacija istraživačkih rezultata.

Rezultati istraživanja stavova odgajatelja o aktivnostima usmjerenim na stimuliranje pravilnog govorno-jezičkog razvoja djece (što je vidljivo na grafikonu 1) ukazuju na postojanje aktivnosti usmjerenih na podsticanje pravilnog govorno-jezičkog razvoja jer *svi* odgajatelji u svojim tvrdnjama navode da *često* ili *uvijek* čine / smatraju sljedeće:

- odgajatelj kao dobar govorni uzor vrlo je bitan za pravilan govorno-jezički razvoj djeteta,

LEGENDA:

1. Odgajatelj kao dobar govorni uzor vrlo je bitan za pravilan govorno-jezički razvoj djeteta.
2. Govornim igrama glasovima razvijam pravilnu artikulaciju glasova kod djece.
3. Dječiji rječnik bogatim govornim igrama riječima.
4. U radu sa djecom podstičem pravilan govorno-jezički razvoj djeteta.
5. Nastojim da dijete razumije ono što mu govorim.
6. Ukoliko dijete neverbalno pokušava nešto poručiti, podstičem ga da mi verbalizira svoju potrebu.
7. obraćam pažnju na događaje, osobe i predmete za koje dijete pokazuje interesovanje i njih uklapam u rad sa uzrasnom grupom.
8. U radu sa djecom govorim jezički ispravno.
9. Govorne igre koristim u radu sa djecom i izvan usmjerenih aktivnosti.
10. Osjećam se kompetentnim za rad na podsticanju pravilnog govorno-jezičkog razvoja djece.
11. Nastojim da govorom popratim radnju koju obavljam sa djetetom i onda kad dijete razumije šta radim.
12. I nakon završenog školovanja dodatno se usavršavam i iščitavam literaturu o podsticanju pravilnog govorno-jezičkog razvoja djece.
13. Rad na podsticanju pravilnog govorno-jezičkog razvoja i preveniranju govornih poremećaja planiram na osnovu vlastitih impresija o govorno-jezičkom razvoju svakog djeteta.
14. Rad na podsticanju pravilnog govorno-jezičkog razvoja planiram na osnovu pokazatelja jezičkog statusa uzrasne grupe, dobijenim ispitivanjem jezičkog statusa svakog djeteta.
15. Ukoliko dijete pokaže inicijativu za komunikaciju, posvetim mu pažnju.

Grafikon 1. Stimuliranje pravilnog govorno-jezičkog razvoja kod djece

- govornim igrama glasovima razvijaju pravilnu artikulaciju glasova kod djece,
- dječiji rječnik bogate govornim igrama riječima,
- u radu sa djecom podstiču pravilan govorno-jezički razvoj djeteta,
- nastoje da dijete razumije ono što mu govore,
- ukoliko dijete neverbalno pokušava nešto poručiti, podstiču ga da verbalizira svoju potrebu,
- obraćaju pažnju na događaje, osobe i predmete za koje dijete pokazuje interesovanje i njih uklapaju u rad sa uzrasnom grupom,
- u radu sa djecom govore jezički ispravno,
- nastoje da govorom poprate radnju koju obavljaju sa djetetom i onda kad dijete razumije šta rade i
- ukoliko dijete pokaže inicijativu za komunikaciju, posvete mu pažnju.

Odnosno *većina* odgajatelja u svojim tvrdnjama navode da *često* ili *uvijek* čine / smatraju sljedeće:

- govorne igre koriste u radu sa djecom i izvan usmjerenih aktivnosti,
- osjećaju se kompetentnom / kompetentnim za rad na podsticanju pravilnog govorno-jezičkog razvoja djece,
- i nakon završenog školovanja dodatno se usavršavaju i iščitavaju literaturu o podsticanju pravilnog govorno-jezičkog razvoja djece,
- rad na podsticanju pravilnog govorno-jezičkog razvoja i preveniranju govornih poremećaja planiraju na osnovu vlastitih impresija o govorno-jezičkom razvoju svakog djeteta i
- rad na podsticanju pravilnog govorno-jezičkog razvoja planiraju na osnovu pokazatelja jezičkog statusa uzrasne grupe, dobijenih ispitivanjem jezičkog statusa svakog djeteta.

Treba naglasiti da u vezi s prethodne tri tvrdnje (12, 13, 14) jedan broj odgajatelja smatra da *nikad*, *gotovo nikad* ili *rijetko*:

- i nakon završenog školovanja dodatno se usavršavaju i iščitavaju literaturu o podsticanju pravilnog govorno-jezičkog razvoja djece (14,81% odgajatelja)

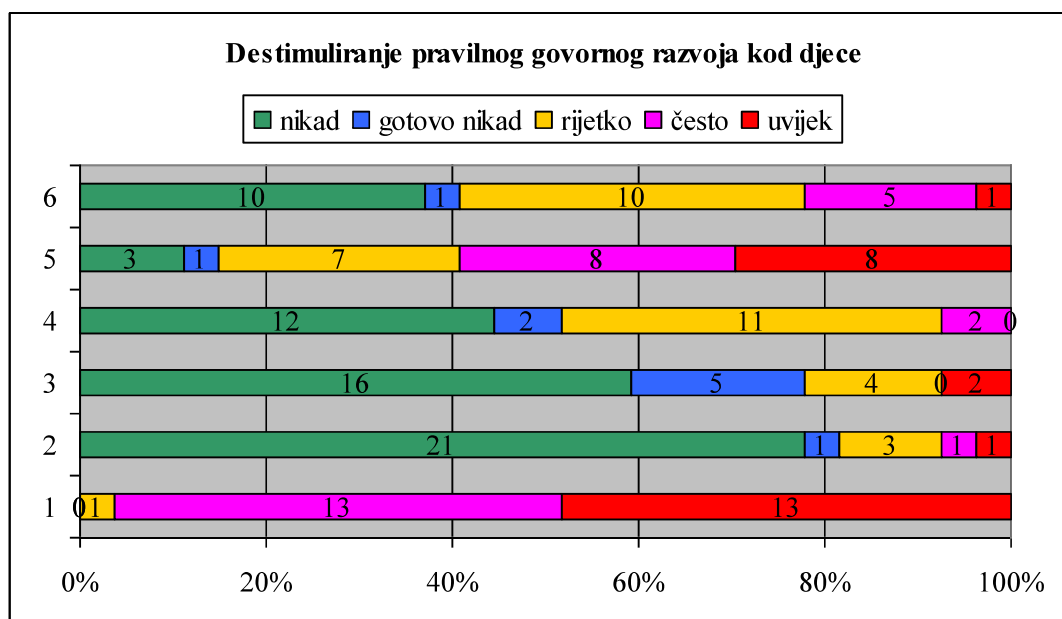
- rad na podsticanju pravilnog govorno-jezičkog razvoja i preveniranju govornih poremećaja planiraju na osnovu vlastitih impresija o govorno-jezičkom razvoju svakog djeteta (22,22% odgajatelja) i
- rad na podsticanju pravilnog govorno-jezičkog razvoja planiraju na osnovu pokazatelja jezičkog statusa uzrasne grupe, dobijenih ispitivanjem jezičkog statusa svakog djeteta (22,22% odgajatelja).

Navedeni podaci potvrđuju postojanje aktivnosti odgajatelja usmjerenih na podsticanje pravilnog govorno-jezičkog razvoja, s tim da bi te aktivnosti mogle biti u nekim segmentima zastupljene u većoj mjeri budući da jedan broj odgajatelja tvrdi da *nikad, gotovo nikad* ili *rijetko*: usavršavaju se i iščitavaju literaturu o podsticanju pravilnog govorno-jezičkog razvoja, rade na podsticanju pravilnog govorno-jezičkog razvoja i preveniranju govornih poremećaja tako što planiraju rad na osnovu vlastitih impresija o govorno-jezičkom razvoju svakog djeteta, kao i na osnovu pokazatelja jezičkog statusa uzrasne grupe, dobijenih ispitivanjem jezičkog statusa svakog djeteta. Naime, neophodno je da odgajatelji i nakon završenog školovanja nastave iščitavati literaturu, dodatno se educirati i sve povezivati s praksom.

Činjenica da novija istraživanja govorno-jezičkog razvoja ukazuju na porast govornih poremećaja (Velički, 2009), posebno skreće pažnju na potrebu prevencije poremećaja, odnosno potrebu podsticanja pravilnog govorno-jezičkog razvoja (Roleller-Halačev, 1983; Čudina-Obradović, 1996; Popović, 1998; Pjanić, 2006; Herljević i Posokhova, 2007; Posokhova, 2008 i 2009). Odgajatelji treba da sarađuju s logopedom koji je angažovan u predškolskoj ustanovi, ali i da sami prate govorno-jezički razvoj svakog djeteta. S tim u vezi, u literaturi odgajatelji mogu pronaći testove i objašnjenja kako vršiti ispitivanje jezičkog statusa (Matić, 1986: 257–277; Vasić, 2000; Salihović i Junuzović-Žunić, 2009).

Rezultati istraživanja stavova odgajatelja o aktivnostima usmjerenim na destimuliranje pravilnog govorno-jezičkog razvoja djece (grafikon 2) pokazali su da većina odgajatelja ne radi na destimulaciji govorno-jezičkog razvoja jer tvrde da *nikad, gotovo nikad* ili *rijetko* čine sljedeće:

- ukoliko dijete pri davanju odgovora zamuckuje, prekinu njegovu patnju i traže da drugo dijete odgovori,
- nemaju previše vremena u usmjereoju aktivnosti da duže čekaju odgovor jednog djeteta,
- iako smatraju da dijete zaostaje u govorno-jezičkom razvoju, ne skreću na to pažnju roditeljima, jer oni to uvijek nerado prihvataju i
- djecu koja sasvim malo govore ne opterećuju nastojanjem da govore, jer će govoriti kasnije kad budu morala.

LEGENDA:

1. Ukoliko dijete pogriješi u govoru, dam mu do znanja da je pogriješilo i da mora voditi računa o pravilnom izgovoru / govoru.
2. Ukoliko dijete pri davanju odgovora zamuckuje, prekinem njegovu patnju i tražim da drugo dijete odgovori.
3. Nemam previše vremena u usmjereoju aktivnosti da duže čekam odgovor jednog djeteta.

4. Iako smatram da dijete zaostaje u govorno-jezičkom razvoju, ne skrećem na to pažnju roditeljima, jer oni to uvijek nerado prihvataju.
5. Ukoliko dijete puno zamuckuje u govoru, pomažem mu tako što dopunjavam njegove riječi ili rečenice.
6. Djecu koja sasvim malo govore ne opterećujem nastojanjem da govore, jer će govoriti kasnije kad budu morala.

Grafikon 2. Destimuliranje pravilnog govorno-jezičkog razvoja kod djece

S druge strane, rezultati istraživanja stavova odgajatelja o aktivnostima usmjerenim na destimuliranje pravilnog govorno-

jezičkog razvoja djece (što je vidljivo na grafikonu 2) pokazali su da većina odgajatelja destimulira pravilan govorno-jezički razvoj djece budući da tvrdi kako *često* ili *uvijek* čini sljedeće:

- ukoliko dijete pogriješi u govoru, daju mu do znanja da je pogriješilo i da mora voditi računa o pravilnom izgovoru/govoru (96,29 % odgajatelja) i
- ukoliko dijete puno zamuckuje u govoru, pomažu mu tako što dopunjavaju njegove riječi ili rečenice (59,25 % odgajatelja).

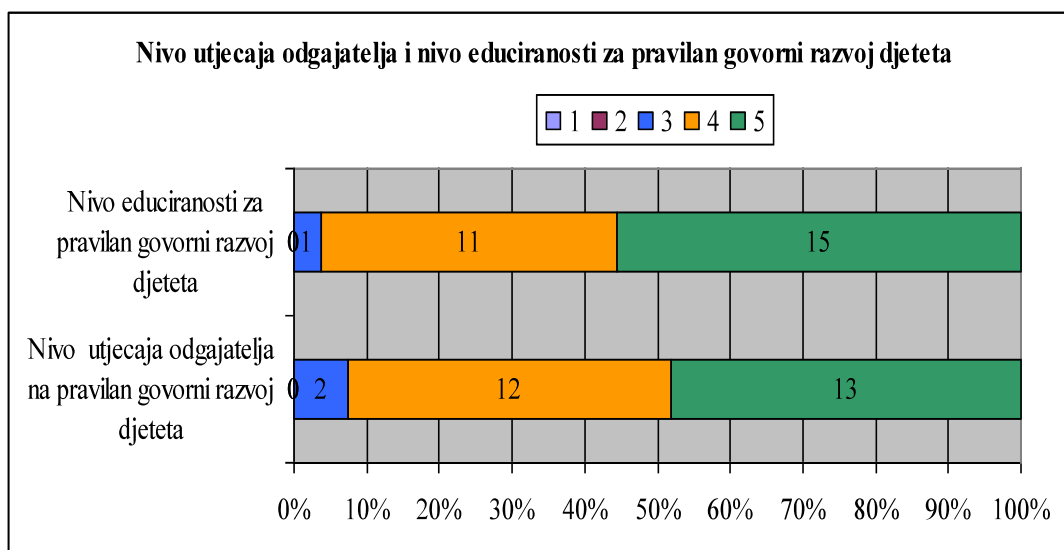
Možemo zaključiti, da je iz rezultata istraživanja stavova odgajatelja o aktivnostima usmjerenim na stimuliranje pravilnog govorno-jezičkog razvoja djece vidljivo da odgajatelji u velikoj mjeri i pravilno koriste aktivnosti usmjerene na stimuliranje pravilnog govorno-jezičkog razvoja djece. Međutim, iz rezultata istraživanja stavova odgajatelja o aktivnostima usmjerenim na destimuliranje pravilnog govorno-jezičkog razvoja djece vidljivo je da u određenoj mjeri odgajatelji koriste i aktivnosti usmjerene na destimuliranje pravilnog govorno-jezičkog razvoja djece. O ovome najjasnije govori tvrdnja da gotovo svi odgajatelji tvrde da *često* ili *uvijek* ukoliko dijete pogriješi u govoru daju mu do znanja da je pogriješilo i da mora voditi računa o pravilnom izgovoru / govoru. Na taj način kod djece se može razviti osjećaj da nešto nije uredu s njihovim govorom, što može utjecati na pojavu stida, na izbjegavanje govornih situacija i povlačenje djeteta u sebe.

Dalje, iako većina odgajatelja postupa ispravno kada smatraju da *nikad*, *gotovo nikad* ili *rijetko* ukoliko dijete pri davanju odgovora zamuckuje, prekinu njegovu patnju i traže da drugo dijete odgovori, s druge strane, ipak, većina odgajatelja destimulira pravilan govorno-jezički razvoj kada smatra da *često* ili *uvijek* ukoliko dijete puno zamuckuje u govoru, pomažu mu tako što dopunjavaju njegove riječi ili rečenice – umjesto da mu omoguće da samo verbalizira poruku, tako što će neverbalno pokazati da imaju dovoljno vremena i razumijevanja za njega (Popović, 1998: 45).

Također, jedan broj odgajatelja (22,22 %) tvrdi da djecu koja malo govore *često* ili *uvijek* ne opterećuju nastojanjem da govore, jer će govoriti kasnije kad budu morala iako bi trebalo da stimuliraju dječiji govor tražeći razvovrsne aktivnosti koje bi

navele dijete da više govori. Pogrešno je prepustiti dijete samom sebi tvrdeći da će govoriti onda kada bude moralo. Naime, dijete koje malo govori odgajatelj treba podsticati da govori koristeći odgojne postupke primjerene djeci koja malo govore (Popović, 1998: 42–44).

Istražili smo stavove odgajatelja o nivou utjecaja odgajatelja na pravilan govorno-jezički razvoj djeteta i nivou njihove educiranosti za pravilan govorno-jezički razvoj djeteta. Slijede rezultati.

Grafikon 3. Nivo utjecaja odgajatelja i nivo educiranosti za pravilan govorno-jezički razvoj djeteta

Rezultati istraživanja stavova odgajatelja o nivou utjecaja odgajatelja na pravilan govorno-jezički razvoj djeteta i nivou njihove educiranosti za pravilan govorno-jezički razvoj djeteta, predstavljeni u grafikonu 3, pokazuju kako odgajatelji smatraju da je vrlo velik nivo utjecaja odgajatelja na pravilan govorno-jezički razvoj djeteta, te da je vrlo velik nivo njihove educiranosti za pravilan govorno-jezički razvoj djeteta.

Međutim, rezultati istraživanja njihovih stavova o aktivnostima usmjerenim na destimuliranje pravilnog govorno-jezičkog razvoja pokazali su kako, ipak, određeni broj odgajatelja nije u dovoljnoj mjeri educiran za realizaciju odgojno-obrazovnih aktivnosti usmjerenih na stimuliranje pravilnog govorno-jezičkog razvoja djece.

Zaključak o hipotezi: U potpunosti je potvrđena hipoteza koja je glasila: *Pretpostavljamo da odgajatelji svojim aktivnostima podstiču pravilan govorno-jezički razvoj djece, ali u njihovim aktivnostima postoje i sadržaji koji destimuliraju pravilan govorno-jezički razvoj*, budući da su rezultati istraživanja pokazali da odgajatelji u velikoj mjeri provode aktivnosti usmjerene na podsticanje pravilnog govorno-jezičkog razvoja, ali da postoje određene situacije u kojima pojedini odgajatelji provode i aktivnosti usmjerene na destimuliranje pravilnog govorno-jezičkog razvoja.

ZAKLJUČCI

Period do šeste godine života doba je najintenzivnijeg govorno-jezičkog razvoja. Sva djeca svijeta u razvoju govora prolaze iste faze, koje se odvijaju po određenim zakonitostima. Između ostalih, značajnu ulogu u podsticanju pravilnog govorno-jezičkog razvoja ima odgajatelj, koji treba da poznaje zakonitosti razvoja govora i načine podsticanja pravilnog govorno-jezičkog razvoja kako bi sve zajedno mogao primijeniti u svom radu.

Rezultati istraživanja u potpunosti su potvrdili postavljenu hipotezu: *Pretpostavljamo da odgajatelji svojim aktivnostima podstiču pravilan govorno-jezički razvoj djece, ali u njihovim aktivnostima postoje i sadržaji koji destimuliraju pravilan govorno-jezički razvoj*. Naime, rezultati istraživanja stavova odgajatelja o njihovim aktivnostima usmjerenim na podsticanje pravilnog govorno-jezičkog razvoja djece pokazali su da odgajatelji vrlo visokim ocjenjuju nivo utjecaja odgajatelja na pravilan govorno-jezički razvoj djeteta, te nivo educiranosti za pravilan govorno-jezički razvoj djeteta. Također, rezultati istraživanja stavova odgajatelja potvrdili su postojanje aktivnosti odgajatelja usmjerenih na podsticanje pravilnog govorno-jezičkog razvoja. Međutim, iako je iz rezultata istraživanja stavova odgajatelja o aktivnostima usmjerenim na stimuliranje pravilnog govorno-jezičkog razvoja djece vidljivo da odgajatelji u velikoj mjeri i pravilno koriste aktivnosti usmjerene na stimuliranje pravilnog govorno-jezičkog razvoja djece, također, vidljivo je i da u određenoj mjeri koriste i aktivnosti usmjerene na destimuliranje pravilnog govorno-jezičkog razvoja djece.

Možemo zaključiti da bi trebalo više raditi na razvijanju svijesti odgajatelja, kao i studenata, budućih odgajatelja, o značaju njihovog kontinuiranog profesionalnog usavršavanja na polju dječijeg govorno-jezičkog razvoja.

Implikacije istraživačkih rezultata: Istraživački rezultati ukazuju na potrebu kreiranja edukacijskih programa koji bi bili u funkciji razvijanja svijesti odgajatelja, kao i studenata – budućih odgajatelja (putem nastavnog programa) o značaju njihovog kontinuiranog profesionalnog usavršavanja na polju razvoja dječijeg govora i jezika, odnosno da je neophodno da, s ciljem što kvalitetnijeg rada na razvoju dječijeg govora i jezika, i nakon završenog školovanja nastave iščitavati literaturu o podsticanju pravilnog govorno-jezičkog razvoja djece, te dodatno se educirati i sve povezivati s praksom tako što će ciljano pratiti govorno-jezički razvoj svakog djeteta, kao i cijele uzrasne grupe i s tim u vezi planirati svoj dalji rad.

Preporuka za buduća istraživanja: Korisno bi bilo istražiti da li se u vrtićima radi na ispitivanju jezičkog statusa svakog djeteta pri upisu u vrtić, a ako se radi, šta to sve podrazumijeva i ko obavlja ispitivanje, da li odgajatelji i logoped koji je uposlen u predškolskoj ustanovi razmjenjuju mišljenje i iskustvo u vezi s uočenim problemima na području dječijeg govorno-jezičkog razvoja i da li se ta saradnja nastavlja s ciljem poboljšanja postojećeg stanja i sl.

Ograničenje istraživačkih rezultata odnosi se na kvalitet istraživačkog instrumenta koji je rađen za potrebe ovog istraživanja i veličinu istraživačkog uzorka. Naime, rezultati istraživanja su pokazali potrebu jasnijeg formuliranja nekih ajtema unutar istraživačkog instrumenta i dodavanje nekih ajtema kojim bi se osnažio kvalitet instrumenta u direktnijoj fokusiranosti na latentne strukture izabranog istraživačkog problema koje nisu bile obuhvaćene ovim istraživanjem. Redizajnirani instrument trebalo bi podvrgnuti pilot istraživanju i provjeri njegovih metrijskih karakteristika. Također, s ciljem relevantnije istraživačke spoznaje u ponovljenom istraživanju trebalo bi povećati istraživački uzorak ispitanika.

LITERATURA

- Čudina-Obradović, M. (1996). *Igrom do čitanja: igre i aktivnosti za razvijanje vještina čitanja u djece od 3. do 10. godine*, Zagreb: Školska knjiga.
- Fajgelj, S. (2004). *Metode istraživanja ponašanja*. Beograd: Centar za primenjenu psihologiju.
- Herljević, I., Posokhova, I. (2007). *Govor, ritam, pokret*, Buševac: Ostvarenje.
- Matić, R. (1986). *Metodika razvoja govora djece (do polaska u školu)*, Beograd: Nova prosveta.
- Mužić, V. (1999). *Uvod u metodologiju istraživanja odgoja i obrazovanja*. Zagreb: Educa.
- Pjanić, R. (2006). *Metodika rada na razvoju govora djece u predškolskoj ustanovi, Udžbenik za studente predškolskog odgoja*, Bihać: "Grafičar".
- Popović, T. (ur.) (1998). *Govor u predškolskoj ustanovi*, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Posokhova, I. (2008). *Razvoj govora i prevencija govornih poremećaja u djece*, Zagreb: Ostvarenje.
- Posokhova, I. (2009). *Zabavan jezik u slikama i igrama 2, Glasovi*, Zagreb: Planet Zoe.
- Roleller-Halačev, V. (1983). *Igre predškolske djece 2: izbor didaktičkih igara za djecu od 5. do 7. godine*, Zagreb: Školska knjiga.
- Salihović, N. i Junuzović-Žunić, L. (2009). *Procjena i dijagnosticanje artikulacijskih poremećaja*, Tuzla: PrintCom.
- Suzić, N. (2007). *Primijenjena pedagoška metodologija*, Banja Luka: XBS.
- Vasić, S. (2000). *Veština govorenja: vežbe i testovi za odrasle i decu*, Beograd: Poslovni biro.
- Velički, V. (2009). Poticanje govora u kontekstu zadovoljenja dječjih potreba u suvremenom dječjem vrtiću. *Metodika 18*, Vol. 10, 80–91.

Professional paper

QUALITY OF EDUCATORS' ACTIVITIES AIMED AT ENCOURAGING PROPER SPEECH AND LANGUAGE DEVELOPMENT OF CHILDREN IN KINDERGARTEN

Aida Teljigovic, MA

Amina Pehlić, PhD

Abstract

The paper is based on the idea that encouraging proper speech and language development is important for the overall children development. It has been determined that there are numerous methods and activities for encouraging speech and language development that educators can use in their work.

The aim of this research was to investigate the educators' attitudes towards the quality of their activities aimed at encouraging children's proper speech and language development. We hypothesized that educators encourage children's proper speech and language development, but that some aspects of their activities also discourage proper speech and language development.

A descriptive-analytical survey method was used, while the data were collected by the means of a survey. The instrument used was a questionnaire for educators created for the purposes of this research. The sample comprised 27 educators employed in the Public Institution Preschool Education, Zenica.

The findings showed that educators largely carry out activities aimed at encouraging proper speech and language development. However, the results related to their attitudes towards the activities aimed at encouraging and discouraging proper speech and language development indicated that, still, there are particular situations when some educators also carry out activities aimed at discouraging proper speech and language development.

Keywords: educators' activities, speech and language development, communication, speech games

أ. عائدة تلياغيتش،

أ.د. أمينة بھليتش، كلية التربية الإسلامية، جامعة زڤيتسا

فاعلية الأنشطة لمربي رياض الأطفال الهادفة إلى تعزيز نمو الطفل اللغوي السليم وتنمية مهارات الكلام لديه

الملخص

تتبع فكرة البحث من حقيقة أن تعزيز الكلام السليم مهم لعملية نمو الطفل كله. ويؤكد البحث على وجود عدد كبير من الأساليب والأنشطة الممكنة تطبيقها من قبل المربين أثناء تأديتهم لمهامهم لتعزيز نمو الطفل اللغوي وتنمية مهارات الكلام لديه. ويهدف البحث إلى رصد مواقف المربين وتحليلها حول مدى فاعلية أنشطتهم الهادفة إلى تعزيز نمو الطفل اللغوي السليم وتنمية مهارات الكلام لدى الأطفال. أما الفرضية التي يقوم عليها البحث فتتص على أن المربي يعزز نمو الطفل اللغوي ومهارات الكلام لديه بالأنشطة التي يطبقها، ولكن في المقابل فإن هذه الأنشطة في مضمونها قد تحتوي على أمور تبطأ نمو الطفل اللغوي ولا تعزز تطور مهارات الكلام السليم لديه. تعتمد الدراسة على أسلوب المسح الوصفي التحليلي واستخدام فيها الاستبيان كأداة بحثية، أما من وسائل البحث فقد تم استخدام استبانة موجهة للمربين أعدت خصيصاً لتحقيق أهداف البحث. وشمل البحث 27 مربيًا من المربين العاملين في المؤسسة العامة للتربية والتعليم ما قبل المدرسة في زڤيتسا. وقد خلص البحث إلى أن المربين يطبقون أنشطة هادفة تعزز نمو الطفل اللغوي وتنمي مهارات الكلام لديه بشكل مستمر، إلا أن نتائج الاستبيان المجري لتحليل مواقف المربين تجاه ماهية الأنشطة التي تعزز نمو الطفل اللغوي وتنمي مهارات الكلام لديه، قد أشارت إلى أن هناك حالات حيث بعض المربين في بعض الأحيان يطبقون أنشطة تبطأ نمو الطفل اللغوي ولا تعزز تطور مهارات الكلام لديه.

الكلمات الأساسية: أنشطة مربي الروضة ، تعزيز نمو الطفل اللغوي وتنمية مهارات الكلام لديه، التواصل، الألعاب اللغوية.